

Kazinczynak faoszlopon álló mellszobra volt a csarnok közepén. „Rögtön megfogamzott bennem a gondolat – olvassuk Becske Bálint visszaemlékezésében –, hogy mindazon meglévő emléktárgyakat, amelyek nagyszüleimre emlékeztetnek, családunk körében össze fogom gyűjteni és a mausoleumban, mint legilletékesebb helyen elhelyezem, hogy azok ott örök időkre letéteményezve, a tulajdonjog épségben tartásával, megőriztessenek. E cél megvalósítása végett még az 1881. évben folyamodtam a M. Tud. Akadémiához, amely 1882. március 19-én 293. sz. a. kelt átiratában indítványomat helyeselte, s az emléktárgyak elhelyezésére két díszes, üvegfedélű szekrényt készíttetett. E szekrények azonban az emléktárgyak befogadására nem voltak elegendők, minélfogva 1897-ben az Akadémia jóváhagyásával új díszes szekrények készültek”.

Így született meg száz esztendővel ezelőtt, s így formálódott múzeummá az országnak talán legelső irodalmi emlékháza, mely nemcsak az író életútját mutatja be, hanem feleségének és vértanú fiuknak is több emléktárgyát őrzi. Az egyik szekrényben látható 1848-as hovédtsizti csákót az 1849. október 25-én Aradon kivégzett Kazinczy Lajos viselte.

A széphalmi *Kazinczy Ferenc Emlékmúzeumot* ma már egyre többen látogatják: évente negyvenötvenezen keresik föl. Az ország minden részéből, sőt külföldről is odalátogatók egyúttal, a „szent öreg” sírjánál is leróják kegyeletüket. No meg Kazinczy Lajos szobránál, amely 1912 óta ott áll a múzeum előtti parkban.

Dr. Pásztor Emil

Emlékezés Komlós Aladárra

A régmúlt idők egyik kiváló emberére: az íróra és költőre, irodalomtörténészre, a kritikusra, az egyetemi tanárra, – aki közülünk, tőlünk, Losoncraól indult – *Komlós Aladár*ra emlékezem, születésének nemrég múlt évfordulója alkalmából.

Komlós Aladár 1892. december 10-én született Alsósztrégován. Onnan hamarosan Losoncra költöztek, s itt végezte iskoláit. Irodalomtanára, dr. Bodor Aladár, a neves költő nagy hatással volt rá, s korán felébresztette költői és írói hajlamait.

Az egyik hozzám intézett levelében a következőket írja: „... legmélyebben belém vésődött emlékeim Losonchoz fűződnek. Nem kell más mondanom: ott voltam fiatal. Olvassátok a helyhez kötött verseimet, mind kivétel nélkül Losonchoz szólnak . . . és hogy konkrétumot is írjak: ott tanított dr. Bodor Aladár, ez a nagyszerű ember – a magyar irodalomra, aki döntő hatással volt egész fejlődésemlre!”

Ahogy böngésztem a század eleji losonci újságokat és a losonci gimnázium évi értesítőit, mindenütt találkoztam a nevével, mint a Kármán József Önképzőkör legtevékenyebben működő tagjával. Az 1907–1908-as évfolyam alatt rendezett szavalóversenyt mint VI. osztályos tanuló nyerte meg. Egy évvel később latin fordításáért kapott különdíjat. A VIII. osztályban pedig a Kármán József Önképzőkör pályázatán latinból való műfordításáért és egy magyar dolgozatáért jutalmazták. Bírálója dr. Bodor Aladár tanár, a Kármán József Kör tanár elnöke volt.

A helybeli lapokban már gimnazista korában jelentek meg versei, írásai. 1910-ben pedig Bontakozó szárnyak címmel, *Begyáts László* és *Darvas János* tanulótársával jelent meg első verskötetete, amelyhez az előszót és a méltatást dr. Bodor Aladár írta. *Szász Menyhért* is igen elismerő kritikát írt a fiatal Komlósról. Kellett-e ennél több vagy nagyobb elismerés...?

Fábry Zoltán írta róla 75. születésnapján: „Komlós Aladár közülünk, tőlünk indult. Esmélése, megszólalása a mi térfelünkre esik, a visszhangot és gyilkosát, a közönyt itt kapta és érezte először. Több volt nálunk, az átlagnál és a középsszernél: példa és tanulság lett és lehetett. Mi a legtöbben, a háborúból jött senki vagy rokkantak voltunk. Facér filozopterek, megbicsaklott diákok és egyéb munkanélküliek. Ő kész emberként, tanárként állt közénk, és közöttünk praecceptorként hathatott. De a hatás elmaradt: éltünk vigasztalan provincializmus ködölte és intrikák szövevénye bogozta. Csoda, ha Komlós Aladár csapta oda a tollat először, és undorodón menekült más más határba? Még ma is megvan a búcsúlevelezőlap, mellyel Pestre indultában elkészönt tőlem: » Boldogan menekülök, a szlovenszkói magyar kultúrét mérgezett, szörnyű atmoszférájából. « Boldogan menekülök: e paradoxon felfed és elmond mindent.”

Komlós Aladár a budapesti egyetemen tanári oklevelet szerzett. Losoncon és Kassán tanárkodott. Itt ismerkedett meg az emigránsként Losoncra került *Simándy Pállal*, akivel nagy hatású dolgot sikerült összehozniok: a Szabad Egyetemet. Bámulatos, hogy ez az újszerű „találmány” milyen nagy érdeklődést váltott ki Losonc közönsége, főleg a fiatalok körében. Ekkor virágzott ki Losoncon a szlovákiai magyar szellemi élet. Ezzel kapcsolatban mondta nekem pár évvel ezelőtt Komlós Aladár:

„A húszas évek elején Losonc a szlovenszkói magyar szellemi élet centruma volt. Együtt dolgozott velünk a kísérteties műveltségű *Magyar Emil*, az érdekes, sokoldalú *Kudlák Lajos*,¹ aztán jött *Darkó István*, *Györy Dezső* és még hány figyelemre méltó egyéniség! Az angyalian tiszta és naív kommunista fogorvos: *dr. Hercz Sándor*,² a szellemes különc *Seitz Viktor*. De abbahagyom, úgysem tudom őket felsorolni...”

Egyik levelében pedig – nem is olyan régen – a következőket írta:

„Sétáinkra a ligetben, beszélgetéseinkre a Szűz kávéházban úgy emlékszem vissza mint életem legértelmesebb élményeire. Losoncon akkor, s egész fiatalágom alatt pezsgő, szabad, városias szellemű élet folyt, s különböző népek és osztályok fiai békében és barátságban találkoztak benne, bizony jó lenne tudnom, hogy ezt sikerült-e némileg ma is megőrizni?”

Nemrégem egyik szlovák barátom tette fel a kérdést: „Miért hagyta el Komlós Aladár Losoncot, mikor abban az időben az ő gondolkodásához hasonló egyének éppen odaátról » menekültek « Csehszlovákiába?” Válaszként Simándy Pált idéztem, aki a következőket írja: „1920-ban ismertem meg Komlós Aladár barátomat, aki akkor történetesen állás nélkül élt Losoncon, mint politikai okokból elbocsátott középiskolai tanár. Az állástalanság jó pár évig Losonchoz kötötte, de aztán 1923 végén végleg elhagyta Losoncot és Magyarországra került.”

Az eltelt öt évtized alatt Komlós Aladár – hányatott sorsa ellenére – értékes művek egész sorát alkotta. Szerellemmel forrva össze a magyar irodalom múltjával és jelenével, fáradhatatlan szorgalommal kutatva a hányatott sorsú nép költészetének emlékeit, történelmi és társadalmi hátterét és forrásait, esztétikai értékeit és törvényszerűségeit. Különösen eleven érdeklődéssel vetette bele magát a múlt század második felének, illetőleg a századforduló magyar irodalmának tanulmányozásába, kutatása eredményeként egymás után jelentette meg *Komjáthy Jenőről*, *Vajda Jánosról*, *Reviczky Gyuláról* szóló monográfiáit, a korszak irodalmi ellenzéki mozgalmairól, a magyar szocialisták líra kezdeteiről, irodalmunk társadalmi vonatkozásairól írta eredeti szempontú tanulmányait. Kutatása részleteredményeit összefoglaló, átfogó művet adott ki *A magyar költészet Petőfitől Adyig* címmel. Szinte szerzetesi önmegtadással és

¹ *Kudlák Lajos* Losoncon született 1890. március 14-én. Dadaista festőművész volt, *Kassák Lajos* nagyon jó barátja. A Magyar Tanácsköztársaságnak volt Budapesten odaadó híve, s annak leverése után költözött haza Losoncra. Mint dadaista költő is kitűnt. Az első dadaista verskötetete 1920-ban Bécsben jelent meg magyarul: *Gitár és konflisó* címmel. Kiváló festőművész, író, költő és zenész, sőt kiváló sportoló is volt. 1960. január 15-én Pozsonyban halt meg, és ott is van eltemetve.

² 1919 után a Csehszlovákiai Kommunista Párt losonci alapító elnöke, később a párt szenátora.

szerénységgel összpontosította figyelmét, gondos és lelkiismeretes kutatótevékenységét egy viszonylag kevésbé értékes és hálás témakörre, a magyar költészetnek arra a korszakára, amelynek határköveit Petőfi, illetőleg Ady neve jelzi. A korszak irodalmi életéről és költőiről bőszégesen jelentek meg már előzőleg is cikkek, értékezesek, tanulmánykötetek. De Komlóséhoz hasonló, átfogó műben eddig senki sem mutatta meg meg e szegényességében is gazdag korszak színes világát, sokrétű és irányú hullámverését, a forrásokot, amelyek lassú szivárgása a jövő útjait kimosta. Komlós széles hálót feszített ki, és tudósi gyöngédséggel méltatta figyelemre a háló minden valamirevaló zsákmányát.

Irodalmi tanulmányai túlnyomórészt 1945 után jelentek meg abban az új világban, amely méltányolva tudósi képességeit – a hányatott Rákosi korszak után – megteremtette számára a kellő nyugalmat és lehetőséget az elmélyedő munkához. Abban az új világban, amely a nacionalista korszakokat megszegényítő módon fordított gondot és figyelmet a magyar klasszikusok népszerűsítésére, a történelmi és irodalmi magyar múlt alaposabb feltárására.

Komlós első tanulmánykötete 1926-ban arról tanúskodott, hogy szerzője nem hagyja el a régi ösvényt, hű maradt szerelméhez, a magyar költészethez és irodalomhoz. A könyv az új magyar líráról szól, annak képviselőiről adott portrékat. Az ifjú tudós, már első művében is átfogó, korszakot megmutató tanulmánnyal jelentkezett, s méltán vonta magára a figyelmet. A siker rangot és megbecsülést, helyet teremtett számára a magyar főváros szellemi életében. Egy évtized után újabb tanulmánykötetet ad ki, nagyrészt a Nyugatban is megjelent írásaiból.

Ám Komlóst nemcsak tudósi képességei avatták a költészet hivatott kutatójává, hanem költő volta is. A költészetnek nemcsak értelmezője – olvastam valahol –, hanem gyakorlója is. Sajnos ez még kevésbé emlegetett és értékelte kiválósága. Első önálló verskötete Voltam poéta én is címmel 1921-ben, Losoncon jelent meg. Sikerét bizonyították, nemcsak a későbbi kitűnő műfordítások, hanem a két verskötete is, amelyet Komlós további eredeti és rangos költeményeivel töltött meg.

Komlós Aladárt azonban nemcsak mint eredeti tehetségű költőt, és nemcsak mint kitűnő esztétikust, tanulmányíró és kutatót tanultam megbecsülni és szeretni, hanem mint igaz és etikus embert is.

„Kevés embert ismertem – írja róla az egyik legjobb barátja, Simándy Pál –, aki olyan kényesen vigyázna rá, hogy egyetlen hazug szó el ne hagyja az ajkát, egyetlen henye szó a tollát, mint ő. Írásaiban mindig szilárd és határozott meggyőződés vezet. Leírni egy mondatot, ami nem fejezi ki pontosan, amit gondol, aki nem elégíti ki igazságérzetét, fizikai fájdalom volt a számára. Hamarabb tud merev és kemény lenni, mint engedékeny és megalkuvó. Külső évrre, tekintélyi szóra nem változtat meggyőződésén. Ám annál kíméletlenebb bírálja önmagának. Befelé állandóan tépelődő, saját nézeteit újra meg újra felülvizsgáló szellem.”

Ezek a jellemvonásai kiválóan értékesültek tudományos, értékelő munkáiban. Mi losonciak azért becsüljük őt nagyra, mivel egész életében nem írt le egyetlen mondatot, egyetlen szót sem, amiben ne hitt volna.

Sólyom László

Párnavég (Kalotaszeg)

